

Сергій Кримський. Ранкові роздуми: Збірник статей / художнє оформлення Олександр Білецький. Київ: Майстерня Білецьких 2009. 120 с.

Часто мені спадає на думку питання: як має виглядати канон сучасної української філософії? Які ідеї та постаті його формуватимуть? Питання це, безумовно, непросте, але в найновішій історії філософії України можна виділити кілька постатей, які своїм творчим і педагогічним доробком уже змістовно вплинули на формування вітчизняної гуманітаристики. Серед них – доктор філософських наук, професор Сергій Борисович Кримський. Відомий громадський діяч, філософ і культуролог, він виховав не одне покоління студентів. В останні роки життя Сергій Борисович присвячував більшість своїх праць темі духовних та інтелектуальних пошуків. Мислитель намагався створити власну філософську концепцію, яка послужила би світоглядним опертям для цілої української культури. І, здавалося, знайшов. Таким сакральньо-ідейним символом для нього стало поняття софійності, що поєднувало і мудрість (Софія – мудрість Божа), і материнське начало (Софія-Оранта), і цілком земне відчуття зв'язку з рідною землею (собор Софії Київської)...

У Кримського-філософа любов до мудрости сполучалася з образом «світла розуму». Мудрість приходила до мислителя на світанку: саме у світлі нового дня Сергій Борисович «сповивав» свою філософську думку, найкраще з якої ввійшло в збірку «Ранкові роздуми». Одинадцять есе на теми культури, мистецтва, духовности й історії, зібрані в «Ранкових роздумах», присвячені осмисленню першопочатків європейської цивілізації, парадоксів розуму та сучасної духовности, а також питанням про природу творчости й культури.

Роздумуючи про суть культури, філософ тісно пов'язує її з живим досвідом історії та його перетворенням у ціннісні категорії: «Все те, що характеризує людину, є свідченням її історії, і все те, що конституюється в культурі, виражає в ціннісному аспекті досвід цієї історії» (с. 5). Коли певна річ стає знаком великих людських смислів, вважає Кримський, вона отримує статус культурного об'єкта. Таким чином культура постає як смислотворча система. Мислитель аналізує феномен культури не лише з огляду на його символічну природу, а й з точки зору часових процесів (або, за термінологією Кримського, хронотопів), що їх створює культура, «набуваючи підйомної сили абсолютного» (с. 19). Окрім часу, проєктованого на вічність (*еон*) і на мить (*хронон*), Автор виділяє в історико-культурних системах так званий «острівний час». Це ідеальна, епічна давнина. Завдяки присутності епічного людина, яка гостро переживає швидкоплин-

ність сьогодення, відчуває себе приналежною до вічності. Кримський говорить про окремих, відмінних від історичного «метачас» культури, що не вичерпується лінійним перебігом часового процесу, а є немовби двоскерований – у минуле й у майбутнє – і створює простір для «вічних образів». Таким чином Кримський обґрунтовує поняття «золотого фонду культури», для якого вже не актуальні означення «старе» чи «нове». Народний епос різних країн світу, антична традиція, мистецтво давніх цивілізацій, малярство Відродження, культурно обумовлені засади класичного природознавства, теоретико-множинна математика – усе це приклади «наскрізних» культурних цінностей, «золотого фонду», але не через їхню «замороженість» в історичному каноні, а завдяки перспективі необмеженого розкриття їхнього ідейно-проблемного змісту, в якому кожна нова епоха знаходитиме власні смисли.

Шукаючи вічні основи європейської культури, Кримський пропонує «канон» із десяти книжок, які, на його думку, становлять фундамент європейської гуманітарної освіченості. Це «Епос про Гільгамеша», старозавітна книга Буття, Платонова «Апологія Сократа», «Божественна комедія» Данте, Сервантесів «Дон Кіхот», Шекспірів «Гамлет», Паскалеві «Думки», «Фауст» Гете, «Борис Годунов» Пушкіна й, нарешті, «Кобзар» Шевченка. Можна посперечатися про універсальність такої добірки, але в цьому переліку, мабуть, треба вбачати канон не так для європейця, як для українця, що хотів би бачити себе частиною європейської спільноти. Які саме мотиви змусили філософа обрати власне ці твори, читач може дізнатися з другого есе збірки.

Одне з найцікавіших есе у збірці – «Принципи духовності ХХІ століття». Перефразовуючи першого президента незалежної Чехії Вацлава Гавела, який схарактеризував культурну ситуацію постсоціалістичних країн як перехід із зоопарку в джунглі, Кримський пише, що проблема протистояння, котра виникає в цих умовах, – не матеріального порядку, адже «джунглі» є всередині нас самих, і «для того щоб подолати їх, потрібні значні духовні зусилля» (с. 53). У розумінні Кримського духовність – це ціннісне самобудування особистості, шлях до самого себе, яким людина йде все своє життя. Завдання, що постає перед людьми ХХІ століття, полягає, на думку Автора, в тому, щоб «не зводити всі проблеми до колективного способу вирішення, а доповнювати його здатністю особистісної репрезентації своєї епохи, нації, культури» (с. 55). Ця здатність творить так звану «монадну особистість», прикладами якої можуть бути Мартін Лютер, Махатма Ганді, мати Тереза. Ці люди відіграли в історії більшу роль, ніж може коли-небудь відіграти будь-яка сучасна партія. Мислитель не намагається замінити колективне на індивідуальне, а натомість підкреслює необхідність

доповнювати колективне індивідуальним. Цей наголос впливає, мабуть, з особистого досвіду Сергія Борисовича, який відчув на собі весь тягар системного підходу радянської ідеології.

«На тлі інтерпретацій та феноменів духовності і в XXI столітті фундаментальне значення зберігає християнський Декалог, і насамперед трійця: Віра – Надія – Любов» (с. 61). Кримський переконаний, що навіть у часи оновлення життя духовність потребує узгодження сучасних викликів із віковичними традиціями Святого Письма. Один із способів такого узгодження – вироблення етики солідарності. Ліберальна демократія, наголошуючи на правах і рівності кожної окремої особи, породжує багато драматичних проблем. Духовною протидією неправильному трактуванню рівності може стати, на думку філософа, постійна робота соціального інтелекту над розкриттям трансперсональних основ, тобто над формуванням консенсусу і балансу людських інтересів. Однак не слід обмежуватися лише цим, треба шукати спільний досвід і спільні цінності. «Ми не знаємо, коли буде богоявлення, – пише Кримський. – Але ми точно знаємо місце, де воно відбудеться. Це сфера нашої любові до ближнього, людської солідарності та нашої відкритості Духу» (с. 63).

У «Ранкових роздумах» філософ приділяє багато уваги також українському культурному й ціннісному контекстові. Він пише про Києво-Могилянську академію як фортецю української ідентичності, про Київ і його культурні архетипи та, зрештою, про універсалії української культури. У полі зору Кримського й питання про «кінець історії», метаісторію та майбутнє людства.

Думаю, ця книжка буде справжнім подарунком для читачів, які шукають світлого променя мудрости. Окремо треба відзначити, що видавничий дім «Майстерня Білецьких» надав цій збірці прекрасної естетичної форми, оздобивши її фрагментами гравюр Йоганна Баера та Джеймса Міддлтона. Одним словом, читайте і насолоджуйтеся!

Орися Гачко